

גבולות היחידה: פרק כ"ג פסוקים א'-כ'
נושא היחידה: מות שרה וקניית מערת המכפלה

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים: 2

כללי: פרשת חיי שרה היא פרשת מעבר בין תקופת אברהם אבינו לתקופה של יצחק. לפני מותו, דואג אברהם אבינו לקיומן של שתי ההבטחות שניתנו לו מאת ה': הבטחת הארץ והבטחת הזרע. בקניית מערת המכפלה, דואג אברהם למימושה של הבטחת הארץ. בשליחת העבד לחרן כדי לחפש שם אישה ליצחק, הוא דואג להבטחת הזרע, שתוכל להתממש אם תהיה אישה ותוקם משפחה. בסיום הפרשה, נקרא על מותו של אברהם, אולם למעשה חלפו עוד כ-48 שנים עד הזמן האמיתי שבו אברהם נפטר. התורה רוצה לסיים את תקופת אברהם באופן סופי בפרשת חיי שרה.

פתיחה:



המורה יקרא את הפסוק הראשון בלבד, ויאמר בשמחה: אנו הולכים ללמוד על שרה הצדיקה! לאחר שלמדנו על אברהם ופועלו, הגיע הזמן לעסוק בשרה! למדנו כבר כמה שנים חיה שרה - 127.

ואז המורה יכריז בדרמטיות שהוא חייב לעצור את השיעור כי הוא קיבל איגרת (אפשר לבקש מראש מתלמיד מכיתה אחרת לבוא לכיתה ולתת את האיגרת כאילו היא הגיעה מבחוץ..) – והוא יוציא ויפתח את האיגרת ויהפוך לעצוב מרגע לרגע ולא יאמין למה שהוא קורא וכו'... ואחרי שהתלמידים ידחקו בו, הוא יקרא את מודעת הפטירה שקיבל באיגרת... זו חוויה מכוננת לתלמידים שממש חווים את הבשורה של פטירת שרה... האיגרת מצורפת כנספח 1 ליחידה.

לימוד הפסוקים:



נקרא את כל פסוקי הפרק תוך כדי הסברים, ונבקש מהילדים את הכותרת.

נכתוב על הלוח: פרק כ"ג – מות שרה וקבורתה במערת המכפלה.

נסביר: כשאדם מת, צריך לקבור אותו. לפני הקבורה, עושים לו הספד. מהו הספד? הספד הוא מעין נאום שבו אומרים דברים טובים על הנפטר - מזכירים את הדברים הטובים שעשה. כל ילד יכתוב במחברת שלו הספד לשרה¹. על מנת לעזור לילדים להיזכר בדברים הטובים ששרה עשתה, נכתוב כמה מהם על הלוח. לדוגמה: הלכה אחרי אברהם מחרן לארץ ישראל, עזרה לאברהם בהכנסת האורחים, הייתה מוכנה להסתכן במצרים ובגור, דאגה לחינוך של יצחק, ועוד ועוד.

¹ דף לכתובת הספד מצורף כנספח 2 ליחידה.

נאמר: אברהם רוצה לקבור את שרה. הבעיה היא שאין לו עדיין מקום בארץ שהוא 'שלו'. ה' הבטיח לו את הארץ, אבל בארץ כנען יושבים אנשים אחרים. אברהם צריך לקנות מהם חלקת אדמה שבה יוכל לקבור מתו. בימי קדם, נהגו לקבור אנשים במערות. אברהם יוצא לחפש מקום מתאים באזור חברון, המקום שבו נפטרה שרה. הוא מאתר מקום כזה, אך המקום שייך לבני חת. החתים הם אלה שיושבים בהר באזור חברון. אברהם פונה לעפרון החתי לעיני כל בני חת. מתקיימות כאן שתי שיחות: בין אברהם לבני חת (פסוקים ג'-ט') ובין אברהם לעפרון (פסוקים י'-ט"ו).

על מנת ללמד את הילדים לזהות את הדו-שיח, נקריין את הפסוקים על הלוח²:

ג וַיִּקְרָא אֲבֹרָהָם מַעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיִּדְבֹּר אֶל-בְּנֵי-חַת לֵאמֹר. ד גֵּר-וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תִּנְּנוּ לִי אַחֲזַת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלִּפְנֵי. ה וַיַּעֲנוּ בְנֵי-חַת אֶת-אֲבֹרָהָם לֵאמֹר לו'. ו שָׁמַעְנוּ אֲדֹנֵי נְשִׂיא אֱלֹהִים אֶתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קִבְּרִינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת-קִבְּרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמֶּךָ מִקֶּבֶר מֵתְךָ. ז וַיִּקְרָא אֲבֹרָהָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְעַם-הָאָרֶץ לְבְנֵי-חַת. ח וַיִּדְבֹּר אֹתָם לֵאמֹר. ט אִם-יֵשׁ אֶת-נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת-מֵתִי מִלִּפְנֵי שָׁמַעְנוּ וּפָגַעוּ-לִי בַּעֲפָרוֹן בֶּן-צֹחַר. ט וַיִּתֵּן-לִי אֶת-מַעֲרַת הַמַּכְפֶּלֶה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצָּה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנָה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחֲזַת-קֶבֶר.

נבקש מהילדים לסמן בצבע את המילה 'לאמור' בכל מקום שבו היא מופיעה (ישנם שלושה סימונים). כעת נבקש להקיף במעגל את שמות הדוברים המופיעים לפני המילה 'לאמור'. כך אנו מזהים את הדוברים. נכתוב על הלוח כך:

אברהם: _____
בני חת: _____
אברהם: _____

נסמן קו מתחת למילים שאומרים הדוברים. נקרא כל 'דיבור' בפני עצמו, ונחליט מה החלק החשוב ביותר שאותו נעתיק לדו-שיח. אפשר לכתוב גם במילים שלנו, ולא דווקא במילות התורה³.

אברהם: תנו לי אחוזת קבר בתוכם.

בני חת: אתה נחשב כאן כנשיא. תבחר לך איזה קבר שתרצה.

אברהם: אם תוכלו לעזור לי, תקראו לכאן לעפרון בן צוחר, ואקנה ממנו את המערה בכסף מלא.

לפני שנמשיך לדו-שיח השני, כדאי לדבר על משמעות השם "מערת המכפלה". רש"י, ט': "בית ועלייה על גביו. דבר אחר – שכפולה בזוגות".

² כדאי להעתיק לשקף ולהקרין על הלוח. את העבודה הראשונה נעשה ביחד.

³ כדאי לקצר את הדברים. לילדי כיתה ב' קשה לכתוב הרבה.

רש"י, נותן שני הסברים לשם 'מכפלה', ואחד מהם הוא: מערה על גבי מערה. ראב"ע מסביר שהייתה מערה בתוך חלל המערה הראשונה (פס' ט').

רשב"ם ורמב"ן אומרים ש'מכפלה' זה שם המקום. שהרי נאמר (י"ז): "ויקם שדה עפרון אשר במכפלה" – זה שם האזור. רמב"ן אומר שאין טעם לחפש הסבר לשמות של מקומות (ט').

ההסבר השני של רש"י – כפולה בזוגות שנקברו בה, אע"פ שעדיין לא נקברו בה. זה הסבר ע"פ המדרש בפרקי דר' אליעזר פרק כ': "לפיכך נקראת מערת המכפלה שהיא כפולה ושם הוא נתון אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה".

לאחר שעשינו את כל העבודה הזאת, ניתן לילדים להתנסות בכך בעצמם בדו-שיח בין אברהם לעפרון בפסוקים י'-ט"ו. יש להזכיר לילדים את התהליך שעשינו (-זיהוי המילה "לאמור", הדוברים, המילים שנאמרו).

נדון בדברי עפרון לאברהם. אברהם מבקש לקנות את המערה: "בכסף מלא יתננה לי". אולם עפרון אומר: "השדה נתתי לך". עפרון מוכן לתת בלי לשלם - בחינם.

נשאל: מדוע, לדעתכם, אברהם מתעקש לקנות את המערה ולא לקבל אותה בחינם?

ספורנו (ט', לאחוזת קבר): "שאף על פי שימכור, אולי יערער שלא אקבור אצל גבולו, לכן אני שואל שימכרנה לאחוזת קבר". דברי ספורנו מסתמכים על דברי המדרש בבראשית רבה ע"ט,

ז: "ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו... במאה קשיטה, אמר רב יודן בר סימון זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם, ואלו הן: מערת המכפלה, ובית המקדש, וקבורתו של יוסף. מערת המכפלה, דכתיב (**בראשית כג**) "וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון", בית המקדש, דכתיב (**דברי הימים א, כא**) "ויתן דוד לארנן במקום...", וקבורתו של יוסף (**בראשית לג**) "ויקן את חלקת השדה", יעקב קנה שכם".

חז"ל החשיבו את הקניין של מערת המכפלה כסמל לראשית התנחלותנו בארץ ישראל, וכוחו של קניין הוא בכך שאי אפשר לערער עליו. אברהם רצה לתת תוקף חוקי לבעלות על אחוזת הקבר - תוקף שאף פעם לא יוכלו לערער אחריו.

נשאל: מה דעתכם: האם הסכום שביקש עפרון על מערת המכפלה – גדול או קטן?

נסביר: 400 שקלי כסף הם סכום גדול מאוד. אברהם שילם בכסף 'עובר לסוחר'. הכוונה היא למטבע ששווה הרבה ושמקבל בכל מקום. זה כמו לשלם בדולר במקום בשקל. מה שווה יותר? הדולר. לשלם 400 דולר, זה הרבה יותר מאשר 400 שקל.

בהתחלה – עפרון רצה לתת את המערה והשדה בחינם.

בסוף – עפרון ביקש הרבה מאוד כסף.

על זה אמרו חז"ל: **אמור מעט – ועשה הרבה**.

עפרון אמר הרבה, ואפילו מעט לא עשה. אמר שייתן בחינם – אך בסוף ביקש כסף רב.

נשאל: על מי למדנו שאמר מעט ועשה הרבה? אברהם, שאמר לאורחיו שייתן להם פת לחם, אך נתן להם חמאה וחלב ובן בקר ועוגות.

קריאת פסוקים ט"ז-כ':

בפסוקים אלו יש סיכום לתהליך קניית המערה. הפסוקים מזכירים לנו את שמות המוכר והקונה, מפרטים לנו את הקניין (השדה, המערה, כל העץ אשר בשדה בכל גבולו) והמחיר, ומציינים את העדים לתהליך הזה.

פסוק י"ט מחזיר אותנו לפתיחת הפרק. שרה מתה, ואברהם מחפש אחוזת קבר כדי לקבור אותה.

הצעות להמחשה:



התמונה שלפנינו אינה מוכרת כל כך. זו בעצם המערה עצמה - זו שמתחת למבנה המוכר.

פרטים על המערה ותמונות, אפשר למצוא [באתר חברון](#) (התמונה לקוחה מאתר זה).

אם תמונה זו אינה ברורה, ניתן לצייר על הלוח מערה, ומערה על גביה.



בכל מקרה, את המערה האמיתית לא ניתן לראות בימינו, שכן במהלך השנים נבנה מעליה המבנה המוכר. המבקרים במערת המכפלה בימינו, יוכלו להתפלל ליד ציון קברם של האבות, ולא ליד הקברים עצמם, שכן הם נמצאים במערה. כמובן, כדאי וחשוב להראות גם את מבנה המערה כפי שהוא מוכר היום.



התמונה לקוחה מאתר תנ"ך ממלכתי.

מסרים והפנמה:

- אברהם שונא מתנות. מתעקש לקנות ולא לקבל.
- חזקתנו על הארץ נקנתה בכסף.
- אמור מעט ועשה הרבה. או הווה מתלמידיו של אברהם אבינו, ולא כעפרון החתי שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה.

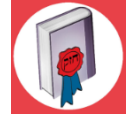


מבט שלם:



כאמור בפתיחה, פרק זה עוסק בדאגתו של אברהם אבינו למימוש הבטחת הארץ. בפרק הבא, פרק כ"ד, נעסוק בדאגתו של אברהם למימוש הבטחת הזרע.

סיכום וסיכום:



לסיכום, אפשר לבקש מהתלמידים למלא את הפרטים החסרים במסמך "חמשת חלקי הקניין": הצעת מחיר, הסכמת הקונה, שקילת הכסף, הודעה על העברת בעלות, והעדים לטקס הקנייה והמכירה.

הרחבות:



- מיכל ארבל – הייתה ילדה בקריית ארבע, שהורידו אותה בחבל כדי לראות ולצלם את המערה התת קרקעית מתחת למערת המכפלה. סיפורה של מיכל ארבל.
- בעיתון מעריב מיום 10.7.17, פורסמה ידיעה מעניינת משנת 1976. תקציר של הכתבה תוכלו לקרוא לפניכם.

חדשות פוליטי-מדיני (10.7.2017)

כך הפך סיפור רכישת מערת המכפלה למסמך רשמי של האו"ם. בנובמבר 1976, שגריר ישראל באו"ם דאז, חיים הרצוג, הקריא מפרשת חיי שרה כדי להוכיח את החיבור למקום הקדוש. "הוא לא נזקק לסיפור על אינסטלטור", סיפר בנו, יצחק הרצוג. המדינה סערה השבוע בעקבות החלטת אונסק"ו להכיר בחברון ובמערת המכפלה כאתר מורשת פלסטיני, וראש הממשלה אף הקריא בפתח ישיבת הממשלה שלשום, את הפסוקים מתוך ספר בראשית, המתארים כיצד רכש אברהם אבינו את המערה מידי עפרון החיתי, כהוכחה לקשר ההיסטורי של העם למקום הקדוש הזה. אלא שמתברר כי אותם פסוקים מפרשת חיי שרה, בפרק כ"ג בספר בראשית, אותם הקריא נתניהו, הפכו בשנת 1976 למסמך רשמי של האו"ם, על פי יוזמתו ודרישתו של שגריר ישראל באו"ם דאז, חיים הרצוג. ככל הידוע, זו הייתה הפעם הראשונה וגם האחרונה שבה פרק בתנ"ך הפך למסמך רשמי של האו"ם.

בנו, יו"ר האופוזיציה ח"כ יצחק הרצוג, סיפר היום למעריב: "בחודש נובמבר 1976 עלה אבי ז"ל, חיים הרצוג, שהיה שגריר ישראל באו"ם, אל דוכן הנואמים במועצת הביטחון, נופך בתנ"ך, והקריא את הפסוקים מפרק כ"ג בספר בראשית כדי להוכיח את זיקתו בת 4,000 השנים של עמנו למערת המכפלה".

"אבי לא נזקק לסיפורים על האינסטלטור אצלו בבית, אלא הקריא בפני חברי מועצת הביטחון את הפסוקים המתארים כיצד רכש אברהם אבינו את מערכת המכפלה ב-400 שקל כסף מעפרון החיתי כדי לקבור בה את שרה", הוסיף הרצוג, תוך שהוא מתייחס לדבריו של שגריר ישראל באונסק"ו, כרמל שאמה הכהן, כי השיחה שקיים עם השרברב בביתו בפריז במהלך הדיון הייתה חשובה יותר מההחלטה האנטי ישראלית שקיבל הארגון.

באותה ישיבה של מועצת הביטחון בנובמבר 1976, השגריר חיים הרצוג לא הסתפק בקריאת הפסוקים. הוא העלה על הכתב את תשובתו לדברי הבלע שהשמיעו נציגי מדינות ערב בדיון במועצת הביטחון, בהם טענו כי אין כל קשר בין היהודים לבין חברון, סיפר במלואו את כל הסיפור המקראי, וביקש להפיץ את המכתב בקרב חברי מועצת הביטחון. למרבה ההפתעה, בקשתו התמלאה. מזכיר האו"ם דאז, האוסטרי קורט ולדהיים, אימץ את המכתב כמסמך רשמי של ארגון האומות המאוחדות, הכולל בתוכו י"א פסוקים מפרשת חיי שרה. חבר הכנסת הרצוג מספר, כי בעקבות אותו נאום, קיבל אביו מכתב תודה מרגש מהרב צבי יהודה הכהן קוק ז"ל, שהיה המנהיג הרוחני של הציונות הדתית.